

EVTAD-I ERBAA'NIN KùLTÜR VE İNANÇ TURİZMİ İÇERİSİNDEKİ YERİ, BİLİNİRLİK DÜZEYİ: KASTAMONU ÖRNEĞİ

Evtad-1 Erbaa's Place in Cultural Tourism, Level of Awareness: Kastamonu Sample

Dr. Öğr. Üyesi Muharrem AVCI

Kastamonu Üniversitesi, Turizm Fakültesi

mavci@kastamonu.edu.tr

Orcid: 0000-0002-0264-1181

Ravzanur DOĐAN

Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü YL Öğrencisi

ravzanurdogan37@gmail.com

Orcid: 0000-0003-4992-6739

Öz

Anadolu'nun birçok yerinde yetişen ilmi, felsefi ve dünya görüşleri üzerinden herkes tarafından tanınan Evtad-1 Erbaa'nın; Anadolu'nun dört manevi direği kabul edilen Hz. Mevlâna Celaleddin Rumi, Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram Veli, Şeyh Şaban-1 Veli'nin buldukları illere, Türkiye turizmde, Kùltür ve İnanç Turizmi kapsamında katkıları fazladır. Türbelerinin, makamlarının, müzelerinin, evlerinin, külliyelerinin bulunduğu illerdeki insanlara ve ziyarete gelen turistlere etkileri de büyüktür. Çalışmada, Evtad-1 Erbaa'nın Kastamonu İnanç Turizmi içerisindeki yeri ve bilinirlik düzeyi araştırılmıştır.

Çalışmada; Anadolu'da yaşamış ve günümüze kadar ulaşan felsefik düşünceleriyle hala daha yaşatılan, dört İslam büyüğü olan Hacı Bektaş Veli, Şeyh Şaban-1 Veli, Hacı Bayram Veli ve Mevlana'nın, İnanç Turizmi açısından, Kastamonu halkınca hangi düzeyde tanındıkları ve bilindikleri tespit edilmeye gayret edilmiştir. Araştırmada yöntem olarak nicel araştırma modelinden yararlanılmıştır. Araştırmanın evreni Kastamonu ilinde yaşayan bireylerdir. Çalışmada Kastamonu'da yaşayan bireylerden tesadüfi olarak seçilen 384 ile görüşülmüş ve yüz yüze anket uygulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Kùltür ve İnanç Turizmi, Anadolu Kùltürü, Evtad-1 Erbaa, Kastamonu.

Abstract

Evtad-1 Erbaa, known by all for its scientific, philosophical and world views, was brought up in many parts of Anatolia and is considered the Four Spiritual pillars of Anatolia. Mevlâna Celaluddin Rumi, Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram Veli, Sheikh Shaban-i Veli contribute a lot to the provinces where they are in the context of Culture and faith tourism in Turkey. Shrines, authorities, museums, houses, and cities where

people and visitors visit the impact is great. In the study, the place and level of awareness of Evtad-i Erbaa in Kastamonu faith tourism were investigated.

The aim of the study was to determine the level of recognition and recognition of Hacı Bektaş Veli, Sheikh Shaban-ı Veli, Hacı Bayram Veli and Mevlâna of the four Islamic elders living in Anatolia and still living with the ideas of the philosophic who have reached today in terms of faith tourism by the people of Kastamonu. The quantitative research model was used as a method in the research. The universe of research is the individuals living in Kastamonu province in the study, 384 people who were chosen by chance from the individuals living in Kastamonu were interviewed and a face-to-face survey was conducted.

Key words: Culture and Faith Tourism, Anatolian Culture, Evtadı Erbaa, Kastamonu.

Giriş

İnanç Turizmi; farklı dinlere mensup olan insanların kendi inançlarında kutsal saydıkları hac güzergâhlarını, inanç önderlerine ait türbeler ile cami, kilise, sinagog, tapınak vb. ibadet yerlerini ziyaret etmesi neticesinde ortaya çıkan turistik seyahatlere verilen addır. Bu ziyaretler, tarih boyunca sürmüş olmasına rağmen, “İnanç Turizmi” ifadesi, günümüzde yeni ortaya atılmış bir kavram ve yeni bir turizm türüdür.

Türkiye, İnanç Turizmi açısından oldukça zengin bir ülkedir. 1980’li yılların başından beri Avrupa’dan gelen turist kabileleri, deniz-güneş-kum anlayışındaki turizm aktivitelerine Hristiyan ve Musevi inanç merkezlerini de katmış; dolayısıyla inanç turizmi, bu dinlere ait gibi değerlendirildiğinden İslami inanç merkezleri bu kavramın dışında bırakılarak çoğunlukla göz ardı edilmiştir. Oysaki Türk Dünyası’nda türbe ve külliye ziyaretleri halk kültüründe önemli yere sahip olup, bu anlayış yörelerde “Manevi İklim” olarak adlandırılmaktadır.

Anadolu’nun manevi iklimi; Sahabeler, Veliler, Âlimler, Arifler, Şehitler, Sultanlar, Kahramanlar ve Türk-İslam Âlemine hizmet eden maneviyat erleriyle doludur. Bu yüce zatlar, tavır ve davranışlarıyla halkın gönlünde taht kurmuşlardır. Onların yaşadıkları yerleri ve metfun buldukları türbeleri ziyaret etmek, dini ritüellere katılmak amacıyla binlerce insan, çok uzak yerlerden meşakkatli seyahatler gerçekleştirmektedir.

Özellikle, Anadolu’da XIII., XIV., XV.ve XVI. yüzyıllarda birbirlerinin iz düşümleri gibi yaşamış; Konya, Nevşehir, Ankara ve Kastamonu’da İslami aydınlanma faaliyetlerini yürütmüş; ilmi, felsefi ve dünya görüşleri üzerinden günümüzde ilgilileri tarafından tanınan Evtad-ı Erbaa’nın yani Anadolu’nun dört manevi kutbu adı ile ünlenen Mevlana Celalettin Rumi, Hünkâr Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram Veli ve Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli’nin, buldukları illere ve Türk Dünyası’na, Kültür ve İnanç Turizmi kapsamında katkıları oldukça fazla olmuş ve olmaya devam etmektedir. Öte yandan, bu yüce inanç önderlerinin türbelerinin, makamlarının, müzelerinin, dergâhlarının, evlerinin ve külliyelerinin bulunduğu illerdeki insanlara ve ziyarete gelen turistlere de etkileri vardır. Örneğin, ziyarete gelenlerin manevi anlamda huzur elde etmeleri ve

felsefi düşüncelerini öğrenmeleri, yerel halk açısından ekonomik kalkınmanın sağlanması, vb.

Araştırmanın amacı; Anadolu'da yaşamış ve günümüzde dünya görüşleri ve öyküleriyle hala daha etkileri süren bu dört İslam büyüğü; Hz. Mevlâna, Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram Veli ve Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli'nin hayatlarının, felsefelerinin Kastamonu halkı tarafından hangi düzeyde bilindiğini tespit etmektir. Zira bu dört manevi direk, inanç çevrelerinde herkes tarafından tanınmakta, özellikle ilk üç büyük Veli'nin tanınırlığı, son derece güçlü, kabirlerinin bulunduğu iller, yıllık olarak milyonu aşkın ziyaretçi kabul eden inanç destinasyonları durumuna gelmiş ve adları, o illerin üniversitelerine verilmişken; Şeyh Şaban-ı Veli'nin isminin yeterince tanınmaması, türbesinin çok az ziyaretçi alması ve bulunduğu ilin üniversitesine adının veriliş verilmemesine ilişkin tartışmaların olması, bu yüce zatın vefatının 450. yılında kendi yöresinde etkisinin net bir biçimde anlaşılmadığını göstermektedir. Bu maksatla bir tanınırlık araştırılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Kastamonu, 2018'de Türk Dünyası Kültür Başkenti marka değerini almış ve 2019 yılında da Şeyh Şaban-ı Veli'nin Vuslatının 450. yıldönümü gibi anlamlı bir zaman dilimine ulaşılmış, ama bu anlamlı süreçte, üniversitenin adını Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli ismi ile taçlandıramamıştır. Bundan dolayı çalışmada 4 manevi direği tanıtılarak görüşlerini anlatarak ön plana çıkarmaktır. Ele alınan bu çalışmada, Evtad-1 Erbaa'nın inanç turizmi içerisindeki yeri ve bilinirlik düzeyi, Kastamonu örneği üzerinden araştırılmıştır.

Kavramsal Çerçeve

Kültür, insanın yaşamındaki bütün sahaları kapsar. Yani, gereçlerle yaşam güvencesinden yola çıkarak, sosyal yaşam nizamı üzerinden geçip, estetik ve değerlere uygulanmış etraftaki koşullara kadar uzanır (Greverus, 1982:24).

Kültür turizmi, kültür zenginlikleri üzerine oluşturulmuş bir turizm çeşididir. Kültürel zenginlikler, toplumun hayat biçiminin ortaya çıkardığı bir üründür. Bundan dolayı kültür, bu süreç (yaşam tarzı ve düşünceler) ile zamanın ortaya koyduğu ürünlerin (bina, sanat, gelenekler, atmosfer) toplamından meydana gelir (Richards, 2001:7).

İnanç turizmi, eskiden olduğu gibi günümüzde de önemini korumaktadır. Önceden insanların yaşamlarında kutsal mekânları ziyaret etmek, dini bir yükümlülük olurken günümüzde de aynı özelliği korumakta olup insan yaşamının bir parçasını oluşturmaya devam etmektedir. Bu bağlamda İnanç Turizmi denince ilk aklımıza gelenler; hac mekânları, zat türbeleri gibi kutsal yerlerdir. Bunun en çok yaygın olduğu yerler ise; Anadolu coğrafyası ve Anadolu kültürüdür.

Anadolu Kültürü; Anadolu'da yaygın olarak yaşayan kültürün etki ve gücü, Türklerin Anadolu'ya girmesiyle başlamış olup günümüze kadar ulaşmaktadır. Anadolu Kültürü; dil, din, sanat, müzik, yemek kültürü, giyim-kuşam, el sanatları, bayramlar düğünler vb. olarak aslında gelenek ve görenek dediğimiz kısmı oluşturur. Anadolu kültüründe tasavvuf anlayışı, oldukça etkili ve önemli olmuş olup bu konuda ise; Hz. Mevlâna, Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram Veli ve Şeyh Şaban-ı Veli başta olmak

üzere birçok tasavvuf önderi, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde sultanları etkileyerek Anadolu kültürüne kendi felsefe ve görüşleriyle yön vermişlerdir.

Evtad-ı Erbaa: "Evtad" kelimesi, direk anlamına, "Erbaa" ise dört anlamına gelir. Evtad-ı Erbaa dört direk demektir. Kaynaklar, bu hususu dört manevi direk anlamında açıklanmaktadır. Anadolu'nun dört manevi direğinin hayatları ve felsefeleri, kısaca ele alındığında şöyle bir özetleme yapılabilir:

1. Mevlâna Celaleddin Rûmî: Milâdî 1207 yılında Belh şehrinde doğmuştur (Gölpınarlı, 2006:68). Gerçek adı Muhammed Celaleddin'dir. Lakabı Rumi'dir (Özköse, 2016:182). Birçok yazılı kaynaklar Mevlana'yı Ulu Hünkâr veya Hünkâr Mevlâna olarak da ele almaktadır. Mevlana'nın düşünce dünyasına göz atıldığında şunlar gözlenmektedir: Mevlâna her zaman bir hakikat temsilcisi olmuş ve hep hakikat üzerine çalışmıştır. Hakikati bulmak için kendi iç dünyasında birçok sorunun cevabını almaya çalışmıştır. Mevlana'nın felsefesi; her zaman âdemoğlunun nasibi, yaşamdaki amacı, birincil ve tekâmülüne yönelik, Tanrı'yı tanımaya ve yaşanabilir âlem inşasına yöneliktir (Özköse, 2016:248,249). Ansızın hastalanan Mevlânâ, hekimlerin tüm tedavi çabalarına rağmen 5 Cemaziye'l-Evvel 672/12 Aralık 1273 yılında vefat etmiştir. Mevlânâ, hastalığı esnasında kendisini ziyaret eden ve iyileşmesi için duada bulunan SadreddinKonevî'ye "*Bundan sonra şifa size mübarek olsun, öyle ki âşıkla maşuk arasında kıl bir gömlekten başka bir şey kalmamıştır. Nurun nura kavuşmasını istemiyor musunuz?*" (Firunzanfer, 2005:111) diyerek ölüm düşüncesini dile getirmiştir (Arslan, 2018:16). Mevlana'nın toplamda bilinen beş eseri bulunmaktadır (Özköse, 2016:242).Eserlerini Farsça olarak yazmıştır. İlk olarak kaleme alınan eseri Dîvân-ı Kebîr, Farsça yazılmıştır (Yazıcı, 2015:432-433). Mevlânâ'nın en meşhur eseri Mesnevî'dir. İsmi yazım şekli olan mesnevîden alan ve Farsça yazılan eser, yaklaşık olarak 25.700 beyittir ve altı ciltten oluşur (Ceyhan, 2005:325). Bu iki temel esere ilaveten Mevlânâ'nın çeşitli vesilelerle bir başkasına söyleyerek yazdırdığı mektupların toplanmasından meydana gelen Mektûbât, yedi vaazının kaydedilmesiyle oluşturulan "Mecâlis-i Seb'a" ve yine Mevlânâ'nın konuşmalarından derlenmiş, Farsça yazılmış "FîhiMâFîh" adlı bir eseri bulunmaktadır (Demirci, 1996:58-59).

Mevlevilik, Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin ilke ve öğretilerini yaymak amacıyla Mevlana'nın ölümünün ardından 13. yüzyılın sonlarında Çelebi Hüsameddin, Bektemüroğlu Şeyh Kerimeddin ve Mevlana'nın evladı olan Sultan Veled tarafından Konya'da kurulmuş ve Mevlana Celaleddin-i Rumi'ye nasip edilmiş bir tarikattır (Uluslararası Mevlana Vakfı:7).Mevlevilik felsefesi, verdiği evrensel mesajları ile dini ve inancı hiç fark etmeksizin herkes tarafından benimsenmiş ve hayranlıkla incelenmiştir(Başbuğ, 2007:488-489).

Mevlana'nın Sözleri:

"Cömertlik ve yardım etmede akarsu gibi ol.

Şefkat ve merhamette güneş gibi ol.

Başkalarının kusurunu örtmede gece gibi ol.

Hiddet ve asabiyette ölü gibi ol.

Tevazu ve alçakgönüllülükte toprak gibi ol.

Hoşgörülükte deniz gibi ol.

Ya olduğun gibi görün, ya görüdüğün gibi ol "(Yaran, 2007:21-48)

Her insan, bir yağmur tanesi gibidir. Kimi çamura kimi gül yaprağına düşer.

2. Hacı Bektaş-ı Veli: Hacı Bektaş Veli, Horasan'ın Nişabur şehrinde doğmuştur. Doğum yılı tam bilinmemekle birlikte 606/1209 'da dünyaya gelip 669/1270'de vefat ettiği konusunda bilgi vardır (Özköse, 2016:140). Hacı Bektaş Velî, on üçüncü asrın Anadolu'sunda yaşamış ve tesiri asırlar süresince yaygın cemiyet kesimleri üzerinde hissedilmiş olan önemli bir halk sūfîsidir. Asıl ismi, Bektaş olup Hacı Bektâş-ı Velî şeklinde ün kazanması, tahminen vefatından sonra olmuştur (Yıldız, 2012:189). Asıl adının Muhammed bin İbrahim, Muhammed bin Musa olduğu rivayet edilir. Hacı lakabının ise gençlik döneminde gerçekleştirdiği bir kerametten ötürü olduğuna dair rivayet vardır (Özköse, 2016:137,138,139). Hacı Bektaş-ı Veli'nin dünya görüşü şöyledir; Hünkâr Bektaş'ın insanları dört ana öbeğe bölerek, tanıtırken kullandığı âbid, zâhid, ârif ve muhip kavramları, tasavvufi eserlerde tasavvuf ehli için sarf edilen ifadedir (Altıntaş, 1986:4; Öztürk, 1995:116-117). Kur'an-ı Kerim'de işaret ettiği gibi tasavvuf ehlinin kat ettiği mertebeyi anlatmak için kullanılan "Şeriat, tarikat, marifet ve hakikat" ifadeleri de mutasavvıflar arasında, sufinin ulaştığı manevi dereceyi izah etmektedir (Bayrakdar, 1989:37-41; Çetinkaya, 1999:9). Bu zincirleme terimler, Bektaşifelsefesinde önemliyer tutmaktadır (Laraousse, 1969:250).Hacı Bektaş-ı Veli'nin eserleri toplam 6 adettir: 1.Kitâbu'l – Fevâid, 2. Fâtiha Suresi Tefsiri-, 3. Şathıyye, 4. Hacı Bektaş'ın Nasihatleri, 5. Şerh-i Besmele, 6. Makâlât (Çetinkaya, 1999:5-6).

Bektaşilik; Hacı Bektaş Velî tarafından Anadolu'da on üçüncü yüzyılda kurulmuş önemini hala korumakta olan bir tarikattır (URL, 3). Temeli aşktır. Teklik de bu aşkın ana konusudur. Evrende tesir eden (cemaldir) "*Mutlak güzellik*"tir. Bektaşilik felsefesinin yaşama yolu, zevk yolu, insani sevgi, birlik ve aşk yoludur. Bektaşî ahlakı; terbiyeli, edepli, hak sayar, zariflik üzerinedir. Bektaşî Veli, ince ruhlu insan demektir (Erdem ve Demir, 2010:439).

Hacı Bektaşî Veli Sözleri:

Âdem suretinde olan herkes, Âdem değildir.

Kadınlarınızı okutunuz, kadınları okumayan millet yükselemez.

Okunacak en büyük kitap insandı(<https://www.pekguzelsozler.com/>).

3. Hacı Bayram-ı Veli: 1348/1350 tarihi tam bilinmemekle birlikte Ankara'nın Solfasol Köyü'nde doğmuştur. Asıl adı Numan Bin Ahmed Bin Mahmud'dur. Hacı Bayramı Veli ise lakabıdır. Tam tarihi bilinmemekle birlikte 833/1430 senesinde vefat ettiği söylenir. Hacı Bayram-ı Veli'nin en önem verdiği yaşam biçimi el emeği idi. Müritlerini de el emeğiyle çalışmaya teşvik etmiştir (Özköse, 2016:364,366). Tembellik yapıp diğer insanların yardımı ile geçinmek yerine, alın teri ile elde edilen kazancın daha önemli olduğunu belirtmiştir. Müritlerinin arasında çalışmayan kimse yoktur. Çünkü tarikatına çalışmayan, mesleği olmayan kimse alınmazdı (Özköse, 2016:366). Onun felsefi görüşü, tevhide dayanarak şirki reddeder, İslami inanç kapsamında evreni manevi bir yoruma tâbi tutarak İslam tasavvuf hareketi içinde kendine özel yerini almıştır (Bolay, 1986:182). Hacı Bayram-ı Veli'nin eserlerine dair kesin bir bilgi yoktur. Müritlerinin yazmış olduğu eserlerde ve kendi hocalarının eserlerinde adı geçmektedir. Hacı Bayram-ı Veli'nin eserinin olmamasının sebebi her zaman amacı insan yetiştirmek olması ve en büyük eserinin yetiştirdiği talebe ve müritlerinin olması olarak rivayet edilir (Özköse, 2016:375).

Bayramilik-Bayramiye; tasavvuf tarihinde önemli bir yer tutmuştur. Bunun ömür sahnesine çıkışı ve devamlılığı, insandaki Öz'e bağlıdır. Bununla birlikte, tepede olan şeyhin kişiliği, teslimiyeti, fedakârlığı ve kendisine biat edenlerin sayısı ve düşünceleri açısından hâlleri 'de göz ardı edilemez (<https://www.makaleler.com>). Hacı Bayram-ı Veli'nin kurduğu tarikat İslami bir tarikattır. Bundan ötürü felsefesi de İslami dünya görüşü çerçevesi kapsamındadır. Yani âlemi var eden ve idare eden bir Allah'a imandan fiil eder. Bu inanç, ona dünyada bir nizamın olduğunu, evrenin tesadüfen ve düzensiz bir biçimde ortaya çıkmadığını öğretir. Yani bu inancın mantığı; saçmayı, yersizliği, tesadüfiliği reddeder. Âlemdeki düzeni bilen ve gören kimse kendi içinde de böyle bir nizam oluşturulmalı ve sonra bu nizamı insanlığa aktarmalıdır (Bolay, 1986:182).

Hacı Bayram-ı Veli'nin Sözleri:

Kim bildi efâlini Ol bildi sıfâtını Anda gördü zâtını Sen seni bil sen seni

Görünen sıfâtındır Anı gören zâtındır Gayri ne hâcetindir Sen seni bil sen seni.

El-Fakru fahrî el-fakru fahrî demedi mi âlemlerin fahrî Fakrını zikret fakrını zikret Mahv u fenâda buldu bu gönülüm (Işıtan, 2016:26-50).

Dünya gamundan, nefsin sıkışmasından hafifleyip kurtulmak istiyorsanız sık sık mezarlıkları ziyaret ediniz.

4. Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli: 1481 senesinde, Kastamonu'nun Hanönü ilçesi Yukarı Çakırçayı Köyü'nde doğmuştur. Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri irşat tarzına farklı yöntemler kazandırarak Pirlük mevkiine yükselmiş, Halvetiliğinin Şabanniyye kolunu kurmuş, 360 halife yetiştirmiş ve 1569 yılında vefat etmiştir (Avcı, 2019:34). Şeyh Şaban-ı Veli, yalnızca hayatta olduğu anlarda değil ölümünün ardından da yine aynı saygıyı görmüştür. Onun söylediği şeyler her zaman dillerde gezmiş ve gittikçe yayılarak geniş bir çerçeveye varmıştır (Tekin, 2009:36). Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli'nin Dünya

Görüşü, Tasavvuf düşüncesi; insanın akıl, nefes ve ruh dengesi üzerinde durmuş ve bu konuda çalışmıştır (Avcı, 2019:38). Şâbân-ı Velî aklî ve gerçek ilimleri hakkında öğrenim görmüş olduğu halde âlimlik kimliğini göz önünde bulundurmamış, sevatsız çehrede izlenim uyandırmayı yeğlemiştir. Adeta kendisi, ilm-i zâhirin mekrinden uzak durmuştur. En baştaki sürelerde, ahaliye Kur'an yorumlayıp, şeriat ve tarikatla alakalı hadisleri aktardığı bilmekle beraber son dönemlerde kürsüde vaaz ve nasihat vermeyi terk etmiştir (Göktaş, 2011:137). Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli'nin eserlerine gelince, yazılı bir eserine ulaşılamamıştır. Ancak Şabaniyenin Beşinci Postnişini Ömer'ül Fuadi Hazretleri, onun ağzından çıkanları ve gözlemlerini yazarak Menakıb-ı Şaban-ı Veli adlı bir eser vücuda getirmiştir. Bu bilgiden hareketle sadece müritlerinin eserleri vardır denilebilir.

Şâbâniyye-Halvetilik; Türk topraklarında oldukça sık görülen tarikatlardandır. Halvetilik'in başka tarikatlardan farkı, her kesimden insanı kucaklamayı amaçlayan bir kültürdür. Halvetilik, tasavvuf kültüründe çok fazla kolla çeşitlenmesinden ötürü "tarikat fabrikası" diye adlandırılmaktadır (Aşkar, 1999:535; Göktaş, 2011:134). Halvetiyye ekolünün Şeyh Şâbân-ı Velî'ye ait olarak kabul görülen kolu Şâbâniyye, Cemâliyye'nin bünyesinde dir. Şâbâniyye gizemli ve berrak bir şekilde "esmâ-i seb'a" gibi zikre devam, rüyâ tâbiri ve tevili, olayların kalp ve nefis üzerindeki tesirlerini dikkate alarak yüreği başka şeylerden arındırma hakikati üzerine oluşturulmuştur. Ömer Fuâdî, Risâle-i Virdiyye'de, Şâbâniyye'nin şartları kabûl edilen amelleri şöyle dile getirmektedir: Tarîkat yoluna ulaşmak için lazım olan biat, rüyâ tâbiri, Allah'ı anmak, halvet ve vird-i şerifdir (Ünal, 2008:156).

Hz.Pir Şeyh Şaban-ı Veli Sözleri:

Dervişler! Osman minder oğlanıdır. Nereye oturursa ne söylerse ve de ne şekilde söylerse Hak Teâlâ katında makbuldür (Fuadi, 1998:10; Göktaş, 2011:141).

Bize kahır yüzünden gelenler lütuf gördüler. Bilmem ki lütuf yüzünden gelenler ne kazanırlar.

Bu yerde sen garip olamazsın

Şeriat beden için / Tarikat kalp için / Hakikat ruh için / Marifet hak içindir.

Oruçlu ağzın zikri, marifetullah kapısının anahtarındır (Avcı, 2019:94).

2. Ampirik Literatür

Kültür turizmi alanında Türkiye özelinde farklı şehirler için çalışmaların varlığı dikkat çekmektedir. Örneğin, Emekli (2003) makalesinde İzmir'de kültür turizmin iki temsilcisi sayılan Bergama ve Selçuk ilçeleri önemli turistik yerlere göre ve ziyaretçi sayılarına göre karşılaştırmıştır. İzmir'de en çok ziyaret edilen Bergama ve Selçuk ilçeleri İzmir'in kültürel turizminde hatta Türkiye kültürel turizminde önemli bir paya sahip olduğu sonucuna varmıştır. Uslu ve Kiper (2006) çalışmalarında kırsal bir yerleşmede yer alan, turizm aktivitelerinin yerel kimlik üzerine etkileri ve yerel halkın turizmin etkisi hakkındaki farkındalığını araştırmışlardır. Bu çalışma doğrultusunda Ankara'nın ilçesi olan doğal ve kültürel peyzaj özellikleri nedeni ile yoğun olarak turizm aktiviteleri görülen "Beypazarı" araştırma alanı olarak seçilmiştir. Bu

çalışmanın sonucunda ise Turizm planlamasından turizmin uygulanmasına kadarki süreçlerde turizmin tüm aktörleri kültürel çeşitliliği ve özgünlüğü sürdürmeyi hedeflemeli sonucuna ulaşılmıştır.

Bahçe (2009) çalışmasında endüstrileşme ve teknoloji, hayvancılık ve tarım gibi geleneksel üretim yöntemlerinin önemini araştırmış ve serbest ticaret anlaşmaları küreselleşmenin olumsuz etkileri kırsal alanların sosyal, kültürel ve ekonomik koşulları üzerine etkilerini ve kültür turizmi üzerinde çalışmıştır. Dünya genelinde hem miras alınan hem de yaşayan kültürün unsurlarının çekicilik olarak kullanmaya yönelik bir eğilim olduğu kanısına varmıştır. Bu çalışmada, kültür turizminin olumlu ve olumsuz özelliklerinin sonuçları tartışılmıştır. Ve altı aşamada uygulanması öngörülen bir Kırsal Alanlarda Kültür Turizmini Geliştirme Modelini önermiştir. Okuyucu ve Somuncu (2012) ise çalışmalarında Osmaneli ilçe merkezinde yaşayan yerel halkın, kültürel miras, kültürel mirasın korunması ve turizm amaçlı kullanılması konularındaki algı ve tutumlarının belirlenmesi üzerine çalışmışlardır. Çalışmada yerel halkın konu hakkındaki görüşlerini değerlendirmek üzere 193 kişiye yüz yüze görüşme tekniği ile 25 Ağustos-5 Ekim 2011 tarihleri arasında 25 kapalı uçlu sorudan oluşan bir anket uygulamıştır. Araştırma sonuçlarına göre; yerel halk alandaki kültürel mirasın korunması konusunda olumlu görüşe sahiptir. Bunun yanında yerel halk, turizmin gelişmesine karşı olumlu tutuma sahiptir ve turizm işlerine katılma konusunda isteklidir olarak sonuçlara devam etmiştir.

Korkmaz (2017) çalışmasında kültür turizmi içerisinde müzelerin ekonomik ve sosyal etkilerini Baksı Müzesi örneği üzerinden araştırmıştır. Korkmaz (2017) çalışmasında Baksı Müzesi'ni ziyaret etmeye gelen bireylerin ilin ekonomisine katkı sağladığı, müze hakkında bilgi sahibi olan bireylerin il hakkında da bilgi sahibi olma olasılıklarının arttığını belirlemiştir. Ayrıca kültürel aktivitelerin ilin ekonomik olarak gelişmesine imkân sağlayacağı sonucuna ulaşmıştır. Subaşlar (2017) çalışmasında İstanbul için yapılan turizm tanıtım çalışmaları ve bunların etkinliğini araştırarak ulaşılan sonuçlar doğrultusunda önerilerde bulunmak ve İstanbul'un kültür turizminin gelişmesi üzerine durmuştur. Çalışma sonuçlarına göre İstanbul'da İstanbul'a gelen turistler için "İstanbul'a gelen ziyaretçilerin yarısı seyahat acentaları diğer yarısı bireysel olarak seyahatlerini düzenlemektedirler. Tanıtım faaliyetlerinde seyahatin organize şekli önem taşımaktadır. Seyahat acentaları ile gezen turist daha bilinçli gezerek, geliş amacına uygun şekilde seyahatini tamamlar. Seyahat acentaları ürünü satmak için 412 İstanbul'u tanıtarak, yaptıkları reklam ve kataloglarında destinasyona yer vererek turistlerin seçiminde etkili olmaktadır. Bu nedenle İstanbul'un kültür turizmi tanıtımı yapılırken turizm talebini oluşturan, talebe yön veren hatta arzın oluşturulmasında etkili olan tur operatörlerine ve seyahat acentaları yöneticilerine tanıtım çalışmalarında yer vermek önemlidir."

"İstanbul'a gelen turistlerin çok az bir kısmının İstanbul'daki aktivitelerin içine eğlenceyi aldıkları anlaşılmaktadır. İstanbul'da eğlence sektörüne önem verilmesi şehrin ekonomisine katkı sağlayacaktır." şeklinde sonuçlara ulaşmıştır.

Kastamonu

Eski bir iskân yeri olduğu bilinen Kastamonu mahali M. Ö. 18.yy.'da Gas'ların diyarı olmuş, zamanla Hititler, Firigler, Kimmerler, Lidyalı'lar, Pers'ler, Pontuslular, Romalılar ve Bizanslılar'ın idaresine geçmiştir. Romalıların bu kesimde kurduğu Paflagonia adlı eyaletin vilayeti olan pompepolis höyüğü günümüzde Taşköprü ilçesinde bulunmaktadır. Bizans hükümdarı Komenoslar tarafınca yapılan ve Kastamonu ilinin tarihsel temelini oluşturan Kastamonu kalesi gösterişli görüntüsüyle ziyaretçileri asırlardır karşılamaktadır (<https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-91025/genel-bilgiler.html>).

Kültürel mirasın somut olmayan diğer kısmında ise toplum içindeki halk kültüründe hala daha Türk kültürünün eski dönemlerden gelen izleri gözlemlenmektedir. Bunlar; Otacı kültürü, Hamam kültürü, Kahve kültürü, Yayla kültürü, Dokumacılık kültürü, Urgancılık kültürü, Beslenme kültürü ve Kastamonu halkının muhafazakâr toplum yapısına sahip olmasından ötürü tasavvuf (inanç) kültürü olarak günümüze kadar gelmiştir (Avcı, 2019:19).

Kültür ve İnanç Turizmi Kapsamında Kastamonu

Kastamonu'nun turizm olanakları ve geniş yelpazesıyla olabildiğince gösterişli olduğuna rastlanılmaktadır. Geçmişten günümüze birçok uygarlığa ev sahipliği yapmasının beraberinde bu uygarlıklara ait pek çok yapıtı da himayesinde bulundurmaktadır (Yaman, 2003:13).

Mukaddes yerlerin, inançlarla ilişkili gezginlerce gezilip görülmesi, turizm kapsamı içerisinde yorumlanması "*İnanç Turizmi*" olarak karşımıza çıkmaktadır (Sargın, 2006:3).

Kastamonu Anadolu'nun Türkleşme oluşumu dâhilinde Türklerin ilk ayak bastıkları yerlerden biri olup yerleşik hayata geçtiği şehirlerindedir. Anadolu Malazgirt harekâtıyla yalnızca Türkleşme aşaması değil aynı zamanda bir İslamlaşma dönemine de geçmiştir. Bunların sonucunda ise Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi, Kastamonu'da da ilk Türk-İslam yapıtları ortaya çıkmıştır (İbret, vd.:247).

Kastamonu kısa bir zaman içerisinde bir kültür ve inanç kenti haline gelmiş; Selçuklu, Çobanoğulları (Atabeyler), Candaroğulları ve Osmanlı Devleti dönemlerinde birçok sayıda dinî bina dikilmiştir. Dolayısıyla mevcut haliyle bu durum, günümüzde kentin inanç turizmi doğrultusunda gösterişli varlıkların olmasını ve bütün bunları ön plana çıkarmasını sağlamaktadır (İbret, vd.:247).

Evtad-1 Erbaa'nın Kültür ve İnanç Turizmi İçerisindeki Yeri, Bilinirlik Düzeyi: Kastamonu Örneği

Anadolu'nun farklı yerlerinde yetişen ilmi, felsefi ve dünya görüşleri üzerinden herkes tarafından tanınan Evtad-1 Erbaa'nın yani Anadolu'nun dört manevi direği olan Hz. Mevlâna, Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram Veli, Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli'nin

buldukları illere ve Türkiye Turizmine Kültür ve İnanç Turizmi kapsamında katkıları oldukça fazladır.

Türbelerinin, makamlarının, müzelerinin, evlerinin, külliyelerinin bulunduğu illerdeki insanlara ve ziyarete gelen turistlere de etkileri çok büyüktür. Konya'da Mevlâna, Nevşehir'de Hacı Bektaş Veli, Ankara'da Hacı Bayram Veli ve Kastamonu'da Şeyh Şaban-ı Veli, kendi illerinde oldukça tanınan ama bir o kadar da diğer illerde sadece adları bilinen yüce şahsiyetlerdir. Onların ilmi yönlerini, felsefi düşüncelerini, dünya görüşlerini bilerek tanıyan insan sayısı ise maalesef oldukça azdır. Bu sorunlardan hareketle, Kastamonu ilinde, başta Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli olmak üzere, Anadolu'nun dört manevi direğinin ne kadar bilindiği, sadece isimleriyle değil yaşayışları, felsefi yönleri, dünyaya görüşleriyle hangi düzeyde tanındığı, inanç turizminin geliştirilmesine ve Kastamonu'nun kültür ve inanç turizmi varış noktası olup olamayacağına ilişkin düşünce ve görüşlerin neler olduğu araştırılmıştır.

Yöntem

Araştırmada yöntem olarak nicel araştırma modelinden yararlanılmıştır. Bu metoda göre; asıla ilişkin olarak tümel miktar bildirilen sayısal veriler toplanmış, verilere dayalı mukayeseler yapılmış, verilerin aralarındaki farklılıkların makul olup olmadığı incelenmiştir (Şimşek, 2012:100). Araştırmada evren Kastamonu ilidir. Kastamonu nüfusu 2019 verilerine göre 379.405'tir. Nüfusun 189.247'si Erkek ve 190.58'i Kadından oluşmaktadır (<https://www.nufusu.com/il/kastamonu-nufusu>).

Örnekleme ise; Kastamonu'da yaşayan halkın içerisinden tesadüfi bir biçimde seçilen bir kesimdir. Araştırmada nicel yöntem kullanılmış olup nüfusa göre yeterli sayıda 384 adet anket uygulanmıştır. Analizleri IBM SPSS 22 yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırmanın sınırlılıkları, Kastamonu'daki yaşayan yerel halk ile yüz yüze anketin yapılmasıdır. Türkiye'de Anadolu coğrafyasında bulunan manevi direkler, inanç turizmi kapsamında hem ulusal hem de uluslararası düzeyde turist çekmekte ve ziyaretler gerçekleştirilmektedir. Araştırmanın problemine gelince; Anadolu'daki dört manevi muhafızdan biri olan Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli'nin, külliyesinin olduğu memleketi Kastamonu'da, diğer üç İslam büyüğüyle ilişkisi çerçevesinde onların yaşam biçimlerinin, kurdukları tarikatların, hayatlarının ve yaptıkları hizmetler ile bıraktıkları eserlerinin, günümüze kadar ulaşmış olan kültürlerinin, çalışmanın gerçekleştirildiği dönemde, Kastamonu'da yaşayan halk üzerindeki tanınmışlık düzeyinin ne olduğudur. Araştırma Kastamonu halkına İslam büyüklerini tanıtmak, kendi bilgilerini ölçmek ve Manevi direklerin kültürlerini, dünya görüşlerini, eserlerini anlatmak, öğretmek, yaşadıkları yerleri, kabirlerinin oldukları yeri, anma haftalarını anlatmak ve inanç turizmine daha nasıl katkı yapılabileceği alanında çalışmalar yapmak açısından önemlidir. Aynı zamanda Kastamonu halkının da Evtad-1 Erbaa hakkında bilgi sahibi olması açısından önem arz etmektedir.

Çalışmada Evtad-1 Erbaa hakkında bilgi edinmek amacıyla toplam 20 soru sorulmuş ve anketin güvenilirliği için Cronbach Alpha katsayısından yararlanılmıştır. Elde edilen güvenilirlik sonuçları Tablo 1'de raporlanmıştır.

Tablo 1. Güvenirlilik Sonuçları

Cronbach's Alpha	N of Items
0.911	20

Tablo 1'den görüldüğü gibi, anketin güvenirliliği 0,911 çıkmıştır. Bu sonuç anketten elde edilecek bilgilerin güvenilir olduğunu göstermektedir.

Hipotezler

H₁: Evtad-1 Erbaa'nın, kültür ve inanç turizmi içindeki bilinirlik düzeyinin Kastamonu halkı üzerinde yeterli derecede güçlü olmadığı yönündedir. (Çalışmanın ana amacını oluşturmaktadır).

H₂: Evtad-1 Erbaa'nın kelime anlamının bilinirlik düzeyinin yaş ile ilgisi yoktur.

H₃: Evtad-1 Erbaa'nın kelime anlamının bilinirlik düzeyinin Coğrafi bölgeler ile ilgisi vardır.

Bulgular

Çalışmada öncelikle ankete katılan bireylere ilişkin demografik özellikler frekans analizi aracılığıyla raporlanmıştır. İlgili bulgular Tablo 2, Tablo 3 ve Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Bireylerin Cinsiyet ve Öğrenim Durumu Bilgileri

Cinsiyet	N	%	Valid %	Cumulative %
Erkek	218	56.8	56.8	56.8
Kadın	166	43.2	43.2	100.0
Total	384	100.0	100.0	
Öğrenim Durumu	N	%	Valid %	Cumulative %
Lise	33	8.6	8.6	8.6
Yüksekokul	111	28.9	28.9	37.5
Fakülte	151	39.3	39.3	76.8
Yüksek Lisans	61	15.9	15.9	92.7
Doktora	28	7.3	7.3	100.0
Total	384	100.0	100.0	

Edilen bulgularda anket sorularına katılan 384 kişinin %56,8'i erkek, %43,2'si kadındır. Anketlerdeki verilere göre; Ankete katılan kişilerin %8,6'sı Lise, %28,9'u Yüksekokul, %39,3'ü Fakülte, %15,9'u Yüksek Lisans, %7,3'ü Doktora mezunudur.

Tablo 3. Araştırmaya Katılan Bireylerin Yaş ve Yaşadığı Bölgeye Ait Bilgiler

Yaş	N	%	Valid %	Cumulative %
18-24	225	58.6	58.6	58.6
25-31	92	24.0	24.0	82.6
32-38	31	8.1	8.1	90.6
39-45	21	5.5	5.5	96.1
46 ve üstü	15	3.9	3.9	100.0
Total	384	100.0	100.0	
Yaşadığı Bölge	N	%	Valid %	Cumulative %
MarmaraBölgesi	30	7.8	7.8	7.8
İç AnadoluBölgesi	64	16.7	16.7	24.5
AkdenizBölgesi	38	9.9	9.9	34.4
EgeBölgesi	35	9.1	9.1	43.5
KaradenizBölgesi	217	56.5	56.5	100.0
Total	384	100.0	100.0	

Ankete katılanların yaş istatistikleri şöyledir: 18-24 yaş arası %56,8'i, 25-31 yaş arası %24,0'ı, 32-38 yaş arası %8,1'i, 39-45 yaş arası %5,5'i, 46 ve üstü yaş aralıkları %3,9 'u anketin yaş aralığını oluşturmaktadır.

Ankette yaşadığı bölge sorusuna verilen cevaplarda; %7,8 kişi Marmara Bölgesi, %16,7 kişi İç Anadolu Bölgesi, %9,9 kişi Akdeniz Bölgesi, %9,1 Ege Bölgesi, %56 kişi ise Karadeniz bölgesi cevabını vererek katılım sağlamışlardır. Çoğunluğu Karadeniz Bölgesi oluşturmaktadır.

Tablo 4. Evtad-ı Erbaa'nın kelime anlamını biliyor musunuz?

	N	%	Valid %	Cumulative %
Kesinlikle Bilmiyorum	94	24.5	24.5	24.5
Bilmiyorum	79	20.6	20.6	45.1
Fikrim Yok	84	21.9	21.9	66.9
Biliyorum	69	18.0	18.0	84.9
Kesinlikle Biliyorum	58	15.1	15.1	100.0
Total	384	100.0	100.0	

Ankette sorulan "Evtad-ı Erbaa'nın kelime anlamını biliyor musunuz?" sorusuna katılımcıların; %24,5'i Kesinlikle Bilmiyorum, %20,6'sı Bilmiyorum, %21,9'u Fikrim Yok,%18,0' Biliyorum,%15,1'i Kesinlikle Biliyorum cevabını vermişlerdir. Vermiş oldukları cevaplar sonucunda istatistikler birbirine yakın olmakla beraber %24,5 ile sorunun genel cevabı kesinlikle bilmiyorum çıkmıştır.

Tablo 5. Şeyh Şaban-ı Veli türbesinin inanç koridorlarından biri olduğunu biliyor musunuz?

	N	%	Valid %	Cumulative %
KesinlikleBilmiyorum	41	10.7	10.7	10.7
Bilmiyorum	54	14.1	14.1	24.7
Fikrim yok	92	24.0	24.0	48.7
Biliyorum	118	30.7	30.7	79.4
KesinlikleBiliyorum	79	20.6	20.6	100.0
Total	384	100.0	100.0	

“Şeyh Şaban-ı Veli türbesinin, inanç koridorlarından biri olduğunu biliyor musunuz?” diye sorulduğunda; katılımcıların %10,7’si Kesinlikle Bilmiyorum, %14,1’i Bilmiyorum, %25,0’ı Fikrim yok, %30,7’si Biliyorum, %20,6’sı Kesinlikle Biliyorum cevabını vermiştir. Elde edilen sonuçlarda %30,7’si Biliyorum cevabını vermiştir.

Tablo 6. Halveti Şabaniliğin Kastamonu Şeyh Şaban-ı Veli ile yayıldığını biliyor musunuz?

	N	%	Valid %	Cumulative %
Kesinlikle Bilmiyorum	39	10.2	10.2	10.2
Bilmiyorum	55	14.3	14.3	24.5
Fikrim yok	94	24.5	24.5	49.0
Biliyorum	132	34.4	34.4	83.3
Kesinlikle Biliyorum	64	16.7	16.7	100.0
Total	384	100.0	100.0	

Halveti Şabaniliğin Kastamonu Şeyh Şaban-ı Veli ile yayıldığını biliyor musunuz? Sorusuna katılımcıların %10,2’si, Kesinlikle Bilmiyorum %14,3’ü Bilmiyorum, %24,5’i Fikrim yok, %34,4 ‘ü Biliyorum, %16,7’si Kesinlikle Biliyorum cevabını vermiştir. Çıkan sonuç ise %34,4’ü Biliyorum cevabını vermiştir.

Tablo 7. Dört Manevi direkleri dünya görüşleri ile de biliyor musunuz?

	N	%	Valid %	Cumulative %
Kesinlikle Bilmiyorum	56	14.6	14.6	14.6
Bilmiyorum	66	17.2	17.2	31.8
Fikrim yok	100	26.0	26.0	57.8
Biliyorum	108	28.1	28.1	85.9
Kesinlikle Biliyorum	54	14.1	14.1	100.0
Total	384	100.0	100.0	

“Dört Manevi direkleri dünya görüşleri ile de biliyor musunuz?” diye sorulduğunda katılımcıların; %14,6’sı Kesinlikle Bilmiyorum, %17,2’si Bilmiyorum, %26,0’ı Fikrim Yok, %28,1 ‘i Biliyorum, %14,1’i Kesinlikle Biliyorum cevabını vermiştir. Elde edilen cevaplara göre %28,1’iBiliyorum cevabı vermiştir.

Tablo 8. Evtad-1 Erbaa'nın, kültür ve inanç turizmi için önemini biliyor musunuz?

	N	%	Valid %	Cumulative %
Kesinlikle Bilmiyorum	52	13.5	13.5	13.5
Bilmiyorum	67	17.4	17.4	31.0
Fikrim yok	115	29.9	29.9	60.9
Biliyorum	93	24.2	24.2	85.2
Kesinlikle Biliyorum	57	14.8	14.8	100.0
Total	384	100.0	100.0	

“Evtad-1 Erbaa'nın kültür turizmi için önemini biliyor musunuz?” diye sorulduğunda %13,5'i Kesinlikle Bilmiyorum, %17,4'ü Bilmiyorum, %29,9'u Fikrim Yok, %24,2 'si Biliyorum, %14,8'i Kesinlikle Biliyorum cevabını vermiştir. Sonucu göre ise %29,9 olarak Fikrim yok cevabını vermiştir.

Tablo 9. Mevlevilik, Bektaşilik, Bayramilik ve Halveti Şabaniyeyi biliyor musunuz?

	N	%	Valid %	Cumulative %
Kesinliklebilmiyorum	36	9.4	9.4	9.4
Bilmiyorum	65	16.9	16.9	26.3
Fikrim yok	88	22.9	22.9	49.2
Biliyorum	134	34.9	34.9	84.1
Kesinliklebiliyorum	61	15.9	15.9	100.0
Total	384	100.0	100.0	

“Mevlevilik, Bektaşilik, Bayramilik ve Halveti Şabaniyeyi biliyor musunuz?” diye sorulduğunda %9,4'ü Kesinlikle Bilmiyorum, %16,9'u Bilmiyorum, %22,9'u Fikrim yok, %34,9'u Biliyorum, %15,9'u Kesinlikle biliyorum cevabını vermiştir. Bu sorunun cevabını ise %34,9 'u Biliyorum olarak vermiştir.

Tablo 10. İnanç turizmi ve kültür turizminin Evtad-1 Erbaa ile ortak bir noktaya sahip olduğunu biliyor musunuz?

	N	%	Valid %	Cumulative %
Kesinliklebilmiyorum	49	12.8	12.8	12.8
Bilmiyorum	77	20.1	20.1	32.8
Fikrim yok	105	27.3	27.3	60.2
Biliyorum	101	26.3	26.3	86.5
Kesinliklebiliyorum	52	13.5	13.5	100.0
Total	384	100.0	100.0	

“İnanç turizmi ve kültür turizminin Evtad-1 Erbaa ile ortak bir noktaya sahip olduğunu biliyor musunuz?” diye sorulduğunda %12,8'i Kesinlikle Bilmiyorum, %20,1 Bilmiyorum, %27,3'ü Fikrim yok, %26,3 'ü Biliyorum, %13,5 'i Kesinlikle Biliyorum

cevabını vermiştir. Bu sorunun genel cevabı ise cevaplar yakın olmasına rağmen %27,3 'ü Fikrim yok demıştır.

Ankette yöneltilen soruların değişkenler arsındaki yüksek kolerasyonu bulmak amacı ile ve örneklem bütünlüğünün olup olmadığını anlamak amacı ile ve anketlerin faktör analizine uygunluğunu öğrenmek amacı ile faktör analizi uygulanmıştır. Bu analiz sonuçları Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. KMO and Bartlett's Test Sonucu

Kaiser – Meyer-Olkin Measure Of Sampling Adequacy.		0,819
Bartlett's Test Of Sphericity	Approx. Chi-Square	530,088
	Df	15
	Sig.	0,000

Faktör Analizi kapsamında Bartlett's testinin sonucu 530.088 ve Sig. Değeri,0,000 düzeyi ile Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem yeterliliğinin ölçüsü (KMO) değeri 0,819 çıkmıştır. Faktör analizinde değişkenler arasında yüksek kolerasyon ilişkisi aranmaktadır. Değişkenler arasındaki korelasyon azaldıkça faktör analizinin sonuçlarına olan güven de azalmaktadır. Sig. = 0,000 <0,05 olduğundan Bartlett testi sonucu anlamlıdır. Dolayısıyla değişkenler arasında yüksek kolerasyon mevcuttur ve veriler çoklu normal dağılımdan gelmiştir. KMO testinden elde edilen değere bakıldığında değer, 1'e yaklaştıkça mükemmel kabul edilirken 0,50'nin altına indiğinde ise kabul edilmemektedir (Kalaycı,2008, s.17). Araştırmada KMO değeri 0,819 çıkmıştır. Dolayısıyla bu araştırmada örneklem bütünlüğü yeterlidir. Bu anket faktör analizi yapılmaya uygundur.

Örneklem bütünlüğü uygulamaya yeterli olan anketlere uygulanan faktör analizi sonucu Tablo12'de verilmiştir.

Tablo 12. Evtad-ı Erbaa'nın kelime anlamını biliyor musunuz?

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval For Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-24	225	2.6489	1.34838	.08989	2.4717	2.8260	1.00	5.00
25-31	92	2.8696	1.36854	.14268	2.5861	3.1530	1.00	5.00
32-38	31	3.0645	1.43609	.25793	2.5378	3.5913	1.00	5.00
39-45	21	3.3333	1.39044	.30342	2.7004	3.9663	1.00	5.00
46 ve üstü	15	3.0000	1.81265	.46803	1.9962	4.0038	1.00	5.00
Total	384	2.7865	1.38859	.07086	2.6471	2.9258	1.00	5.00

Belirlenen hipotezlerin yaş skalası ve yaşadıkları bölgelere göre hipotezlerin kabul edilip edilmediğini ölçmek amacı ile ANOVA testi uygulanmıştır ve analiz edilmiştir. Sonuçlar Tablo13, Tablo14 ve Tablo15'te verilmiştir.

ANOVA

Tablo13. Evtad-1 Erba'nın kelime anlamını biliyor musunuz?

	Sum Of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	14.255	4	3.564	1.865	0,116
Within Groups	724.235	379	1.911		
Total	738.490	383			

"Evtad-1 Erbaa'nın kelime anlamını biliyor musunuz?" diye sorulan soruda yaş skalasına göre yaptığımız Anova Testi'ne göre Sigma değeri 0,116 çıkmıştır. 0.05 ten büyük olduğu için aralarında bir bağlantı olmadığı saptanmıştır. Bu durumda ilgili sorunun bilinme düzeyinin yaş ile ilişkili olmadığı sonucuna varılmıştır. Aralarında ilişki yoktur, reddedilir.

Elde edilen Anova testinin sonucuna göre hipotezlerde ulaşılan sonuçlar;

H₁: "Evtad-1 Erbaa'nın, kültür ve inanç turizmi içindeki bilinirlik düzeyinin Kastamonu halkı üzerinde yeterli derecede güçlü olmadığı yönündedir." Ana hipotez kabul edilmiştir.

H₂: "Evtad-1 Erbaa'nın kelime anlamını biliyor musunuz?" Diye sorulan soruda, yaş skalasına göre yapılan Anova Testine göre Sigma değeri 116 çıkmıştır. 0.05 ten büyük olduğu için aralarında bir bağlantı olmadığı saptanmış ve bu durumda ilgili sorunun bilinme düzeyinin yaş ile ilgili olmadığı sonucuna varılmıştır. Aralarında ilişki yoktur sonucu çıkmıştır hipotez kabul edilmiştir.

Tablo 14. Evtad-1 Erbaa'nın kelime anlamını biliyor musunuz?

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval For Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Marmara Bölgesi	30	2.7333	1.28475	.23456	2.2536	3.2131	1.00	5.00
İç Anadolu Bölgesi	64	2.4844	1.30921	.16365	2.1573	2.8114	1.00	5.00
Akdeniz Bölgesi	38	2.6579	1.27928	.20753	2.2374	3.0784	1.00	5.00
Ege Bölgesi	35	2.4571	1.01003	.17073	2.1102	2.8041	1.00	5.00
Karadeniz Bölgesi	217	2.9585	1.47609	.10020	2.7610	3.1560	1.00	5.00
Total	384	2.7865	1.38859	.07086	2.6471	2.9258	1.00	5.00

ANOVA

Tablo 15. Evtad-1 Erbaa'nın kelime anlamını biliyor musunuz?

	Sum Of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	16.773	4	4.193	2.202	0,68
Within Groups	721.716	379	1.904		
Total	738.490	383			

Evtad-1 Erbaa'nın kelime anlamını biliyor musunuz? diye sorulan soruda yaşanan bölgeye göre yapılan Anova Testine göre Sigma değeri 0,68 çıkmıştır.0.05 ten büyük olduğu için aralarında bir bağlantı olmadığı saptanmış ve bu durumda, bilinme düzeyinin yaşanan bölge sorusu ile ilişkili olmadığı sonucuna varılmıştır. Aralarında ilişki yoktur. Reddedilir.

H₃: Evtad-1 Erbaa'nın kelime anlamını biliyor musunuz?" Diye sorulduğunda yaşanan bölgeye göre yapılan Anova Testine göre Sigma değeri 0,68 çıkmıştır.0.05 ten büyük olduğu için aralarında bir bağlantı olmadığı saptanmış ve hipotez reddedilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi ve Batı Karadeniz Bölgesi'nde külliyeleri bulunan; ilmi, felsefi ve dünya görüşleri üzerinden herkes tarafından tanınan Evtad-1 Erbaa'nın yani Anadolu'nun dört manevi direği olan Hz. Mevlâna Celaleddin Rumi, Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram Veli, Şeyh Şaban-ı Veli'nin buldukları illere ve Türkiye turizmine Kültür ve İnanç Turizmi kapsamında katkılarının çok büyük olduğu belirlenmiştir. Türbelerinin, makamlarının, müzelerinin, evlerinin, külliyelerinin bulunduğu illerdeki insanlara ve ziyarete gelen turistlere de etkileri çok büyüktür. Yazılmış olan makalede, Evtad-1 Erbaa'nın Kültür turizmi içerisindeki yeri ve bilinirlik düzeyi Kastamonu örneği üzerinden araştırılmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda katılımcıların %56,8'inin erkek,%43,2'sinin kadın olduğu gözlenmiştir. Yaş durumu incelendiğinde ise ankete katılanların 18-24 yaş arasında olanların %56,8, 25-31 yaş arasında olanların %24, 32-38 yaş arasında olanların %8,1, 39-45 yaş arası %5,5'i 46 ve üstü yaşı %3,9 'u anketin yaş aralığını oluşturmaktadır.

Çıkan sonuçlarda, Evtad-1 Erbaa'nın kelime anlamını bilmedikleri ama dört manevi kutbu tanıdıkları ve bildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Aslında sadece buradaki sorun Arapça terimin bilinmemesinden kaynaklıdır. Çünkü Dünya görüşleriyle de bildikleri manevi direkleri tanımakta ve bilmektedirler. Kültür turizmi açısından ele alındığında; Evtad-1 Erbaa'nın kültür turizmi içerisinde yeri hakkında fikir sahibi olmadıkları sonucu ortaya çıkmış, fakat dört manevi direk olarak, kültür turizmi kapsamında yerleri olduğu belirlenmiştir. Aynı soruyu inanç turizmi kapsamında kültür turizmi arasındaki bağı sorulduğunda yine birbirlerine bağlı olduklarına "fikrim yok" demişlerdir. Buradan anlaşılacağı üzere Evtad-1 Erbaa'nın kültür turizmi içerisinde yeri ve önemi vardır ama bu yeri ve önemi kullanılan Arapça terim anlamı ile değil Anadolu'nun dört manevi direği olarak bilindiği için bu hususta ele alındığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunu güçlendiren diğer neden ise; Mevlevilik, Bektaşilik, Bayramilik, Halveti-Şabanî'lik sorulduğunda bildiklerini belirtmişlerdir. "Halveti Şabanî'lik'in Kastamonu'ya Şeyh Şabanı Veli ile yayıldığını biliyor musunuz" diye sorulduğunda "biliyorum" cevabı vererek Kastamonu'da kültür turizmi içerisinde Evtad-1 Erbaa'nın bilindiği ve kültür turizmi ayrıca inanç turizmi için bu yöreye gelindiği, şehrin gitgide önemli bir inanç koridoru olarak görülmeye başlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Evtad-1 Erbaa'nın halka anlatılması gerekli çalışmaların yapılması şartı ile de Amasya Şehzadeler şehri gibi anılırken Kastamonu'da Evtad-1 Erbaa'nın tanıtım yeri olarak ya da Şeyh Şabanı Veli üzerinden Kültür şehirlerinde ön plana çıkabilir.

Ulaşılan sonuçlar, halkın sadece kültür ve inanç turizmi açısından bilgilendirilmeye ve gerek Kastamonu Üniversitesi gerekse Kastamonu Valiliği başta olmak üzere diğer paydaşların bu konu hakkında düzenlenen konferans, sempozyum, panel gibi bilgi içerikli programların Kastamonu halkı üzerinden yapılarak halkın bilinçlenmesi sağlanmalıdır. Çünkü halkın bilinçlenmesi sağlanırken yapılacak olan şenlikler festivaller vb. organizasyonlar hem yerel halkın ekonomik anlamda kalkınmasına hem de turizm gelir payında etkisi olacaktır. Ayrıca Değerli zatlarımızın adları ve düşünceleri de herkes tarafından öğrenilmiş olacaktır. Bu bağlamda elde edilen bulgular neticesinde, şu öneriler sunulmaktadır.

- Kastamonu Üniversitesi, kamu kurumları ve STK'lar birleşerek sempozyum, panel ve seminerlerle Evtad-1 Erbaa'nın tanıtılması.
- Evtad-1 Erbaa'nın bulunduğu illerin kamu, kurum ve STK'ları iş birliği ile inanç koridoru bilincini yerleştirmek ve oluşturmak.
- Evtad-1 Erbaa'nın bulunduğu şehirlerde tanıtım malzemeleri üretmek.
- Evtad-1 Erbaa'yı kapsayan inanç koridorları oluşturarak geziler düzenlemek ve bu geziler de dört manevi direğin hayatlarından kısa yazılar bulunan tanıtım broşürleri dağıtmak.
- Evtad-1 Erbaa'nın türbelerinin bulunduğu şehirlerinde somut olmayan kültürel miras listesine alınmalarının tartışılması.
- Evtad-1 Erbaa'yı simgeleyen amblemlerin geliştirilerek inanç turizmi kapsamında belirli yerlerde kullanılması.
- Evtad-1 Erbaa'nın belirli yerlerde yapılan kutlama etkinliklerini gerçekleştirmek için üniversitelerin belirli bölümlerinden öğrencilerinde katılarak fikirlerini alıp yapılması planlanan kutlamalara yeni boyutların kazandırılması.

Kaynakça

- Altıntaş, H. (1986). Tasavvuf Tarihi. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
- Arslan, G. R., & Bolat, A. (2018). Günümüzde Mevlânâ Algısı. On dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Samsun.
- Aşkar M. (1999). Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihi Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 39:535-563
- Avcı, M (2019). Vuslatının 450 Yıl Dönümünde Hz. Pir Şeyh Saban-ı Veli Yılı. Kastamonu. Ses Reklam ve Matbaacılık.
- Bahçe, A. S. (2009). Kırsal gelişimde kültür (mirası) turizmi modeli. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 25:1-12.
- Başbuğ, M.ve Başbuğ F. (2007). Mevlâna ve Mevlevîlik Felsefesinin Resim Sanatına Etkisi, Türk Kültürü, Edebiyatı ve Sanatında Mevlâna ve Mevlevîlik Ulusal Sempozyumu, Konya.
- Bayraktar, M. (1989). Tasavvuf ve Modern Bilim. İstanbul. Seha Yayıncılık.
- Bolay, S. H. (1986). Hacı Bayram Veli'nin Dünya Görüşü.
- Ceyhan, S. (2005). "Mesnevî", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. XXIX, 2004, s. 325-334.

- Çetinkaya, B. A. (1999). Bir Anadolu Ereni Hacı Bektaş-I Veli: Hayatı, Eserleri ve İnsan Anlayışı. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (3):345-356.
- Demirci, M. (1996). "FîhiMâFîh", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. XIII, 1996, s. 58-59.
- Emekli, G. (2003). Bergama ve Selçuk'un İzmir'in Kültürel Turizmindeki Yeri. Ege Coğrafya Dergisi, 12(1).
- Erdem, C.&Demir, T. (2010). Bektaşilik Öğretisinde Terim ve Kavramlar. Turkish Culture & Hacı Bektas Veli Research Quarterly, (55).
- Firûzanfer, Bedüzzaman; Mevlânâ Celâleddin, Feridun Nafiz Uzluk (Çev.), Konya: Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2005.
- Fuâdî, Ö. (1998). Menâkıb-ı Şeyh Şâbân-ı Velî ve Türbenâme, Haz. Muhammed Safi, Kastamonu.
- Göktaş, V. (2011). Halvetiyye'nin Şâbâniyye Ekolü ve Kolları. Review Of TheFaculty Of DivinityUniversity Of Süleyman Demirel, 133.
- Gölpınarlı, Abdülbaki, Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik, İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2006.
- Greverus, I. M. (1982). PlädoyerFürEineMultikulturelleGesellschaft. MultikulturelleGesellschaft-MultikulturelleErziehung, 23-27.
- Işitan, İ. (2016). Hacı Bayrâm-ı Velî'nin Mânevî Kişiliği ve Psiko-Sosyal Etkisi/The Spiritual Personality Of Hadji Bayram Wali And His Psycho-SocialInfluence. Journal Of History Culture And Art Research, 5(3):26-50.
- İbret, Ü., Aydınöz, D., Uğurlu, M. (2015). Kastamonu Şehrinde Kültür ve İnanç Turizmi CultureAndBeliefTourism İn Kastamonu Marmara Coğrafya Dergisi Sayı: 32, Temmuz-2015, s. 239-269 İstanbul – Issn:1303-2429 E-Issn 2147-7825
- Korkmaz, Ö. (2017). Kültür turizminde müzelerin yeri: Baksı müzesi ve Bayburt ekonomisine etkisi. Journal of Yaşar University, 12(45):32-47.
- Larousse, M. (1969). "Bektaşilik" mad., İstanbul 1969, II.
- Okuyucu, A., & Somuncu, M. (2012). Kültürel mirasın korunması ve turizm amaçlı kullanılmasında yerel halkın algı ve tutumlarının belirlenmesi: Osmaneli ilçe merkezi örneği. Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi, 4(1):37-51.
- Özköse, K. (2016). Anadolu Tasavvuf Önderleri (2. Bs.). İstanbul: Mavi Yayıncılık.
- Öztürk, Y. N. (1995). Tarihi Boyunca Bektaşilik, III. Baskı, İstanbul.
- Richards, G.-Goedhart, S. and Herrijgers, C., (2001), "The Cultural Distribution System", Edited by Richards, Greg, Cultural Attractions And European tourism, CAB International, UK, pp. 71-89.
- Sargın, S. (2006). Yalvaç'ta İnanç Turizmi. Fırat Üniversitesi Toplumsal Bilimler Dergisi, 16(2), 1-18.
- Subaşılar, B. 2007. "Turizm Tanıtımında Kültür Turizminin Yeri: İstanbul Üzerine Bir Uygulama", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bili Dalı Doktora Tezi.
- Şimşek, A. (2012), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını NO: 2653, Açık Öğretim Fakültesi Yayını NO: 1619, s. 97.
- Tekin, Y. M. (2019). Tasavvuf Kültüründe Şeyh Şaban-I Veli'nin Yeri ve Önemi, Kastamonu İnanç Turizmine Katkısı, Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi.
- Kiper, A. U. T., & Kiper, T. (2006). Turizmin kültürel miras üzerine etkileri: Beypazarı/Ankara örneğinde yerel halkın farkındalığı. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 3(3):305-314.
- Ünal, A. (2008). "Ömer Fuâdî (V.1560/1636)'nin Risâle-i Virdiyye Adlı Eserindeki Tasavvufi Görüşleri", Yüksek Lisans Tezi, SÜSBE, Konya.
- Yaman, Z. (2003). "Kastamonu 20003 Turizm Envanteri Gezi Rehberi", Kastamonu.

Yaran, C. (2007)."Mevlâna'nın Yedi Öğüdü": Evrensel Erdemler, Kozmik Temellendirmeler ve Aidiyet Meselesi. İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (16):21-48.

Yazıcı, T. (2015)."Dîvân-ı Kebîr", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. IX,1994, s. 432-433.

Yıldız, H. (2012). Hacı Bektaş Velî ile Ahi Evran İlişkisi. Turkish Culture& Hacı Bektas Veli Research Quarterly, (61).

İnternet Kaynakçaları

- <https://www.makaleler.com/> [Erişim Tarihi:02.12.2019]
<http://www.kastamonur.com/> [Erişim Tarihi 02.12.2019]
<https://sorularlaislamiyet.com/> [Erişim Tarihi 02.12.2019]
<https://www.dinkulturu.gen.tr/> [Erişim Tarihi 02.12.2019]
<https://www.turkedebiyati.org/> [Erişim Tarihi 02.12.2019]
<https://islamansiklopedisi.org.tr/> [Erişim Tarihi 02.12.2019]
<https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-91025/genel-bilgiler.html> [Erişim Tarihi 03.03.2020]
<https://www.pekguzelsozler.com/haci-bektasi-veli-sozleri> [Erişim Tarihi 02.04.2020]